

Список бібліографічних посилань

1. Нікулін О.Ф., д-р техн. наук, Чумаченко С.М., д-р техн. наук, Кропивницький В.С. Шляхи підвищення ефективності застосування пожежорятувального катеру UMS-1000 За рахунок легкого безпілотного авіаційного комплексу. Науковий вісник УкрНДІПБ, 2013, № 2 (28)/Режим доступу http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvundipb_2013_2_36.pdf
2. Застосування безпілотних літаючих систем при вирішенні задач землеустрою Бутенко Є.В. кандидат економічних наук, доцент, Кулаковський О.В. магістр/Режим доступу http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sdgn_2014_2_17.pdf
3. https://news.24tv.ua/pozhezhi-ukrayini-2020-rotsi-statistika-vrazhaye-novini-ukrayini_n1437526
4. Пожарные дроны, беспилотные авиационные системы для тушения пожаров – перспективы использования. Молчанов В.П., д.т.н 28.05.2019

Одержано 16.11.2020

УДК 159.9

Людмила Володимирівна ДРОЗДОВА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

БРЕХЛИВІСТЬ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У сучасній психологічній науці спостерігається наростання інтересу до проблеми брехливості, але недостатньо представлено емпіричних фактів, які відображають внутрішні механізми функціонування феномену брехливості та особистості брехуна і це диктує нагальну потребу в їх вивченні. Брехливість суперечить загальнолюдським вимогам, що впливають з потреби людей мати правильне уявлення про суспільство, в якому вони живуть, про вчинки оточуючих, які вони повинні оцінювати, про обставини, в які вони потрапляють.

В царині психологічної науки феномен брехливості розглядається як результат соціальних стосунків та як прояв особистісних якостей. Досить часто можна зустріти різноманітні теорії щодо формування, прояву та розвитку брехливості. На наш погляд, найбільш продуктивними та значимими є концептуальні ідеї брехні та брехливості (А. Акименко, В. Знакова, А. Ленец, Н. Маййорчак, Ф. Савельєва, Л. Філонова, П. Екман та інші). Однак, концептуальні підходи ґрунтуються більше на теоретичних узагальненнях, ніж емпіричних даних.

В.В. Знаков розуміє під брехнею «умисне повідомлення фактів, що не відповідають дійсності» [1, с.216].

Аморальною вважає брехню К. Мелітан. Вчений говорить, що люди починають брехати, коли прагнуть приховати від інших «щось погане» або своє справжнє «Я». В суспільстві людина бреше, щоб показати себе з кращої сторони або коли це для неї максимально вигідно [2, с.158].

Не менш влучним є визначення С. Поварніна, який говорить: «Брехня – форма поведінки, яка полягає в навмисному спотворенні дійсності для досягнення бажаної мети чи прагнення уникнути небажаних наслідків. Там, коли брехливість стає звичною формою поведінки, вона закріплюється і перетворюється на якість особистості» [3, с.98].

Але Ж. Дюпра дає більш розгорнуте визначення поняття брехні. Брехня, на його думку, є «актом вселяння, за допомогою якого одна особа намагається ввести до розуму іншої поняття, незгодне з тим, що перша особа вважає істиною. Брехня є явищем психофізіологічним, що підтверджується нервово-м'язовими змінами, які помічаються особливо у дітей, і водночас психосоціологічним, яке доводиться випадками брехні, що обумовлюються соціальними причинами. Особливо тісний зв'язок має брехня з роботою уяви, але тому, що ця функція розуму завжди є залежною

від свідомих схильностей або від бажань та антипатій прихованих, то брехня повинна вивчатися у зв'язку з явищами афективного характеру» [4, с.82].

Деякі представники психологічної спільноти вважають, що такі водночас схожі категорії як «брехня», «обман» і «неправда» наділені різними функціями. Такої ж думки дотримується П. Екман, який не розмежовує брехню за визначеннями, а ділить її за функціями [5, с.21].

Істотний внесок у дослідження брехні зробив В. Штерн. Він пропонує наступне трактування даного поняття: «Брехня є свідомо невірним показанням, яке служить для того, щоб шляхом обману інших досягти певних цілей. Дійсній брехні властиві, отже, на відміну від інших видів невірних показань, такі три ознаки: усвідомлення хибності, намір обдурити, доцільність. Двома першими ознаками брехня відрізняється від ілюзій спогаду, третьою – від фантастичного невірного показання».

Дане визначення має чіткі ознаки брехні, які притаманні особистості брехуна, а сам об'єкт брехні виступає зовсім пасивним об'єктом впливу. До недоліків можна віднести те, що брехня розглядається як деяка дія у рамках діяльності брехуна при повному абстрагуванні від спілкування контактуючих при цьому людей [6, с.15].

За Ю.І. Холодним, брехня – це свідоме спотворення відомої суб'єкт істини, де вона являє собою усвідомлений продукт мовної діяльності, суб'єкта, що ставить своєю метою увести в оману співрозмовника. Брехня – невід'ємна частина людського буття, проявляється в різних ситуаціях, окрім тих, які розкривають досить різнопланове тлумачення цього поняття. Брехня в психічно здоровій, нормально розвиненій людині, зазвичай, визначається реальними мотивами й спрямована на досягнення конкретних цілей. Тому повна щирість стає практично неможливою і цьому разі її можна, мабуть, розглядати як психічну патологію [7, с.204].

Н.Г. Любимовою було виділено біологічні, соціальні, особистісні та ситуативні чинники, які сприяють появі брехні.

Біологічні чинники є основою психічного розвитку людини, які формуються й активуються ще до народження людини (особливості внутрішньоутробного розвитку, спадковість тощо).

Особистісні чинники – вік і етап життєвого циклу родини, вид занять, економічне становище, спосіб життя, особливості характеру і само-сприйняття.

Соціальні чинники – це соціальне середовище, передусім люди, їх взаємини, створені ними речі, знаряддя діяльності, мовні засоби, духовні цінності.

До ситуативних факторів можемо віднести діяльність, інтереси, погляди [8, с.57].

На сторінках «Риторичного словника» З. Куньч можна знайти цікаву інформацію щодо способів введення в оману. Авторка говорить, що способи введення в оману можуть бути усними і писемними висловлюваннями, мімікою, мовчанням, відсутністю дії тощо. «Брехня може бути прямою протилежністю правді (не чорне, а біле) чи являти собою частковий відступ від неї (перебільшення в розповіді мисливця, слова в компліментах, формулах етикету тощо). Звичайною причиною брехні є страх перед неприємностями різного роду – болем, осудом, приниженням, невдачею тощо» [9, с.83].

В людському житті брехня відіграє колосальну роль. Брешуть не тільки люди брехливі за природою, але і люди правдиві. Брешуть не лише свідомо, а й несвідомо. Люди живуть в обіймах страху, і брехня є знаряддя захисту. Структура свідомості деформується функцією брехні, породженою страхом. Існує декілька типів брехні, і найцікавіший той тип, який усвідомлюється не як гріх і вада, а як обов'язок. Елементарним уявляється тип брехні корисливої, як засобу для досягнення егоїстичних цілей. Є тип брехні безкорисливої, майже художньої, коли людина втрачає відмінність між реальністю і власною вигадкою. Є ще тип брехні із співчуття, який може бути порятунком життя іншої людини. Правдивість не означає формалізму і педантизму. Етичний акт людини завжди творчо-індивідуальний і вчиняється для конкретного випадку життя, одиничного і неповторного. Але найбільше значення має брехня соціальна, схвалювана як обов'язок. Це вона наповнює життя держав і суспільств, підтримує цивілізацію, це нею пишаються, як оберіганням від розвалу й анархії. Брехня, визнана соціально корисною нині досягає в міфі таких небувалих масштабів і настільки деформує свідомість, що ставиться питання про кардинальну зміну ставлення до істини і до брехні, про зникнення самого критерію істини [10, с.20].

Так вже сталося, що брехня є звичайним явищем у повсякденному житті людини. З неправдивою інформацією кожен член суспільства стикається постійно і вже настільки до неї звик, що мало коли реагує на неї обурливо, оскільки обман як дія (свідома чи несвідома) часто протікає у контексті різності поглядів чи версій. Навіть звичайна реклама, що постійно оточує індивіда є за своєю суттю різновидом обману. Тому, сьогодні обман у різних його проявах стає нормою поведінки суб'єкта ринку, як у дії, так і в структурі комунікації. У «Словнику української мови» написано, що обманом є неправдиві слова, вчинки, дії та інше, а також хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття [11, с.533-534].

Достовірність інформації, щирість і неупередженість комунікатора сприяють у ефективній міжособистісній взаємодії. Однак, це не гарантує того, щоб не стати жертвою брехні. Вона є однією з вагомих складових соціальних взаємодій, міжособистісних комунікацій. Зважаючи на це, особливо важливо застосовувати ефективні способи детекції брехні і визначати за різними особистісними ознаками успішність цієї детекції.

Висновок. Отже, брехливість - це тенденція особистості до порушення принципів конструктивного спілкування, за допомогою маніпуляції інформацією. Основні ознаки брехливості суб'єкта - внутрішня готовність свідомо маніпулювати в процесі спілкування і конкретні способи інформаційної маніпуляції.

Список бібліографічних посилань

1. Філенко О.І. Феномен брехні у світлі ціннісних вимірів особистості та соціально-психологічна адаптація. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія.* 2012. С. 215-229.
2. Яковлева М. Феномен брехні як перешкода в умовах полікультурної комунікації. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія.* 2015. №. 37. С. 156-166.
3. Майорчак Н.М. Психологічні аспекти категорії брехні у роботах українських і зарубіжних учених. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна.* 2013. №. 1. С. 96-104.
4. Колісник О.Л. Психологічний аналіз проблеми дезінформації у міжособистісному спілкуванні у сучасних психологічних дослідженнях. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України.* 2011. №. 2. С.78 – 87.
5. Вансовская Л.И., Гайда В.К., Гербачевский В.К. Практикум по экспериментальной и практической психологии. СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1997. 312 с.
6. Колісник О. Психологічний аналіз стану дослідженості проблеми дезінформації у міжособистісному спілкуванні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (військово-спеціальні науки).* 2016. №. 2. С.13-18.
7. Майорчак Н. М. Вплив особистісних якостей студентів на розуміння брехні як психологічного феномену. *Психологічні перспективи.* 2015. №. 26. С. 199-208.
8. Майорчак Н.М. Історіогенез вивчення брехні у психолого-педагогічних дослідженнях. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна.* 2013. №. 2. С. 53-60.
9. Браїлко Ю. Побравшись за руки, ходили і все о плутнях говорили. Вербалізація концепту БРЕХНЯ в українській мові. *Рідний край.* 2015. №. 2. С. 83-87.
10. Бердяев М. Парадокс брехні. *Психологія і суспільство.* 2014. №. 4 (58). С. 20-23.
11. Егоров Д.М., Бессмертная И.А. Сравнительный анализ стратегий восприятия правдивого и лживого текста. *Сибирский психологический журнал.* 2016. №. 62. С. 67-80.

Одержано 16.11.2020